

Σενάρια για το Εργαστήριο Επαυξημένης Πραγματικότητας (AR-Augmented Reality)

1. Προοπτικές απεικονίσεις πόλεων.

Ταξίδια, μακρινές πόλεις, άγνωστοι μυθικοί τόποι, αυτός ο απέραντος κόσμος γύρω μας που περιμένει να τον ανακαλύψουμε! Οι άνθρωποι πάντα είχαν περιέργεια να μαθαίνουν για τις πόλεις και τους τόπους του Κόσμου και τον τρόπο ζωής των άλλων ανθρώπων εκεί. Μόνο που δεν ήταν όλοι τυχεροί για να μπορούν να ταξιδεύουν και να τα βλέπουν με τα μάτια τους. Κι αν σήμερα οι ψηφιακές τεχνολογίες έχουν φέρει όλο τον κόσμο στα tablet και τα κινητά μας και οι κινηματογραφιστές δημιουργούν εξαιρετικά ντοκιμαντέρ για κάθε μυστικό του φυσικού και του αστικού περιβάλλοντος, σε παλιότερες εποχές, ο μόνος τρόπος που είχαν οι άνθρωποι για να γνωρίσουν τον Κόσμο, ήταν οι διηγήσεις των ταξιδιωτών, οι ζωγραφικές αναπαραστάσεις και οι χάρτες! Όσο μάλιστα προόδευε η επιστήμη της Χαρτογραφίας και οι μέθοδοι μέτρησης και αποτύπωσης γίνονταν πιο ακριβείς, οι αποτυπώσεις των πόλεων γίνονται όλο και πιο αξιόπιστες.

Ο γνωστός μας Leonardo Da Vinci, ανάμεσα σε τόσα άλλα έργα και εφευρέσεις, ασχολήθηκε και με τη χαρτογραφία. Ο **χάρτης της Imola**, που κατασκεύασε με εντολή του προστάτη του Καίσαρα Βοργιά το 1502, θεωρείται ο πρώτος «ιχνογραφικός» χάρτης πόλης με τους όρους της σύγχρονης χαρτογραφικής επιστήμης (όπως δηλαδή φαίνεται η πόλη αν τη δει κανείς ακριβώς από πάνω). Βλέπεις, μέχρι τότε οι χαρτογράφοι στις απεικονίσεις τους χρησιμοποιούσαν συμβολικές αναπαραστάσεις και συχνά συμπλήρωναν στοιχεία από τη φαντασία τους ή υπερέβαλλαν στο μέγεθος σημαντικών κτιρίων. Ο Leonardo χρησιμοποίησε το σύστημα πολικών συντεταγμένων που είχε προτείνει ο φλωρεντίνος L.B. Alberti για να συντάξει τον χάρτη, καταφέροντας να δημιουργήσει μια απεικόνιση πιστή στην πραγματικότητα, κατάλληλη για τις πρακτικές ανάγκες της διοίκησης. Μπορείς να διαβάσεις περισσότερα για τον χάρτη της Imola αυτό σε αυτό το [άρθρο](#) και να δεις αυτό το [βίντεο](#).

Ο 16ος αι. λοιπόν, είναι η εποχή που γίνονται ιδιαίτερα δημοφιλείς οι χάρτες πόλεων. Η επιστήμη της Χαρτογραφίας κάνει προόδους και οι πόλεις της Ευρώπης αρχίζουν να αποτυπώνονται με διάφορες τεχνικές (*à vol d'oiseau*, «με το μάτι του πουλιού»), ενώ οι εκδόσεις με απεικονίσεις των πόλεων γίνονται πολύ αγαπητά αναγνώσματα. Μία από τις πιο γνωστές εκδόσεις και best seller της

εποχής, είναι η έκδοση *Civitates Orbis Terrarum* των G. Braun & F. Hogenberg που εκδόθηκε το 1572 στην Αμβέρσα, δύο χρόνια μόλις μετά τον ιστορικό παγκόσμιο άτλαντα του A. Ortelius, *Theatrum Orbis Terrarum*, που θεωρείται ο πρώτος παγκόσμιος άτλας που κατασκευάστηκε με τις προδιαγραφές της σύγχρονης επιστήμης. Η έκδοση *Civitates Orbis Terrarum* αποτελούνταν από έξι τόμους και παρουσίαζε προοπτικές απεικονίσεις πόλεων από όλο τον γνωστό τότε κόσμο. Σε αρκετές, εικονίζονται επίσης οι

κάτοικοι των πόλεων με τις χαρακτηριστικές τους φορεσιές, **καράβια** στα **λιμάνια** της εποχής, **τοπία** και **σκηνές** της εξοχής και της ζωής στις πόλεις, **σημαίες**, χαρακτηριστικά **κτίρια**. Ανάμεσά τους, η μοναδική πόλη του ελλαδικού χώρου, η **Ρόδος!**

Στην εποχή αυτή, τον 16^ο αι., ανάγονται οι πρώτες απεικονίσεις της [Αθήνας](#), της [Θεσσαλονίκης](#) και άλλων [πόλεων](#) του ελλαδικού χώρου. Αυτά τα πρώιμα χρόνια, ήταν συνηθισμένο οι χαρτογράφοι να συμπληρώνουν τις πληροφορίες που τους έφερναν οι ταξιδιώτες, ναυτικοί, έμποροι και περιηγητές, με στοιχεία που αντλούσαν από την κλασική γραμματεία, από μη διασταυρωμένες πληροφορίες ή απλώς από τη φαντασία τους! Έτσι, ο γερμανός ουμανιστής Nicolas Gerbelius ας πούμε, εξέδωσε το 1545 μια φανταστική αναπαράσταση της [Θεσσαλονίκης](#), στο εικαστικό πνεύμα της εποχής, στην οποία προσπάθησε να αναδείξει το μεγαλείο των αρχαίων κτισμάτων, το λιμάνι και τα μουσουλμανικά κτίσματα. Και άλλοι χαρτογράφοι και καλλιτέχνες εξέδωσαν φανταστικές όψεις του λιμανιού της πόλης, με τονισμένους τους πύργους και τα θαλάσσια τείχη της ([Enderlin](#) 1688, [Sandrart](#) 1687). Σιγά σιγά, οι προοπτικές απεικονίσεις της πόλης αποκτούν περισσότερη αληθοφάνεια και αρχίζουμε να αναγνωρίζουμε κάποια κτίρια, τα θαλάσσια τείχη, τον Λευκό Πύργο ([Dapper](#) 1688). Οι περιηγητές του 18^{ου} αι. περιλαμβάνουν στις εκδόσεις τους όψεις του λιμανιού της Θεσσαλονίκης όπως την πρωταντίκρυσαν από τη θάλασσα ([Cousinéry](#) 1831, [Schweiger-Lerchenfeld](#) 1882), ενώ οι ανταποκριτές εφημερίδων από όλη την Ευρώπη στέλνουν αναφορές για γεγονότα της επικαιρότητας που περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων και όψεις της πόλης ([The Illustrated London News](#), [L'Illustrazione Italiana](#), [Le Monde Illustré](#), [L'Illustration](#)).

Περιηγηθείτε στη σελίδα [«Travelogues- Με το βλέμμα των περιηγητών»](#) και στον άτλαντα *Civitates Orbis Terrarum* στην [ιστοσελίδα της Βιβλιοθήκης της Ουτρέχτης](#), εντοπίστε την πόλη που σας ενδιαφέρει και ζωντανέψτε τα στοιχεία της: τα καράβια που βρίσκονται αρόδο, τους ανθρώπους με τις τοπικές φορεσιές, τα τείχη με τους πύργους και τα κάστρα, τα αρχιτεκτονικά στοιχεία ή τις υπόλοιπες συμβολικές παραστάσεις που μπορεί να συνοδεύουν την απεικόνιση.

2. Φανταστικά πλάσματα και θαλάσσια τέρατα στους χάρτες

Θαλάσσια τέρατα, γοργόνες με δυο ουρές, τεράστια χταπόδια, Αστακοί μεγάλοι σαν πολεμικά πλοία, φάλαινες με τρεις πίδακες νερού και κοφτερά δόντια, φτερωτοί δράκοντες, πολυόμματες σαύρες, θαλασσινοί πολεμικοί θεοί... Τι δουλειά έχουν στους χάρτες;

Πρώτα απ' όλα, πρέπει να έχουμε υπόψη ότι μπορεί οι άνθρωποι να προσπάθησαν να καταγράψουν τις γνώσεις τους για τον κόσμο από την αρχαιότητα ήδη, με κείμενα και χάρτες, μέχρι τις πολύ πρόσφατες εποχές όμως υπήρχαν πολλά μέρη στη Γη που παρέμεναν άγνωστα. Αυτό λοιπόν που είναι εξαιρετικό, είναι ότι συχνά συνυπάρχει η καταγραφή της πραγματικότητας με τη συνειδητοποίηση του Άγνωστου, ότι δηλαδή υπάρχουν ολόκληροι κόσμοι εκεί έξω που περιμένουν να τους ανακαλύψουμε.

Πολλοί αρχαίοι λαοί υπήρξαν σημαντικοί ναυτικοί και προσπάθησαν να ανοιχτούν στη θάλασσα και πιθανόν να ανακαλύψαν μακρινές περιοχές (Φοίνικες, Έλληνες, Κινέζοι, Βίκινγκς κ.ά.), τα στοιχεία όμως που έχουμε για αυτά τα ταξίδια είναι πολύ λίγα. Η Αμερική ανακαλύφθηκε το 1492, ο περίπλους της Αφρικής καταγράφηκε από τον πορτογάλο εξερευνητή Vasco da Gama το 1497-98, ο Μαγγελάνος έκανε τον γύρο της Γης από θαλάσσης το 1519-20, η Αυστραλία ανακαλύφθηκε το 1606, η Ανταρκτική μόλις το 1840. Σκέψου ότι ακόμα και σήμερα υπάρχουν περιοχές στη Γη που δεν έχουν εξερευνηθεί και χαρτογραφηθεί, όπως τα βάθη των δασών του Αμαζονίου, ενώ το 95% των Ωκεανών παραμένει ανεξερεύνητο!

Έτσι, οι ταξιδιώτες, ναυτικοί, έμποροι και περιηγητές που επέστρεφαν στις πατρίδες τους και διηγούνταν στους χαρτογράφους όσα είχαν δει στα ταξίδια τους, μπορεί να υπερέβαλλαν στις διηγήσεις τους. Η περίοδος των Μεγάλων Ανακαλύψεων (15^{ος}-16^{ος} αι.) έδωσε ιδιαίτερη ώθηση στη χαρτογραφία, με τις καινούργιες πληροφορίες που συνέρρεαν στην Ευρώπη για τις χώρες που ανακαλύπτοντας σταδιακά πέρα από τους Ωκεανούς. Μπορεί λοιπόν οι χαρτογράφοι να συμπλήρωναν τις διηγήσεις με τη φαντασία τους ή να ενέτασσαν στις απεικονίσεις μυθικά πλάσματα που ήταν γνωστά από τις μυθολογίες και τις παραδόσεις του αρχαίου κόσμου ή απλώς να ήθελαν να δείξουν με συμβολικό τρόπο πόσο μεγάλες δυσκολίες και κινδύνους αντιμετώπιζαν οι ταξιδιώτες ή να εξάψουν τη φαντασία των αναγνωστών τους.

Ακολουθήστε στο Instagram το hashtag #mapmonstermonday (Map Monster Monday, by Dory Klein, Norman B. Leventhal, Map Center at the Boston Public Library) και ζωντανέψτε όποιο τέρας σας φαίνεται πιο συμπαθητικό!

Συμπαθητικά τερατάκια σε χάρτες μπορείς να βρεις και στα εξής άρθρα και βιβλία:

T. St. Onge, [Imaginary Maps in Literature and Beyond: Map Monsters](#), Library of Congress (Ανάρτηση: 16/8/2016)

C. Dempsey, [Gallery of Map Monsters](#), Geography Realm (Ανάρτηση: 9/2/2020)

H. Waters, [The Enchanting Sea Monsters on Medieval Maps](#), Smithsonian Magazine (Ανάρτηση: 15/10/2013)

P. Barber, Το Βιβλίο των Χαρτών, Αλεξάνδρεια, 2006

C. van Duzer, [Sea Monsters on Medieval and Renaissance Maps](#), The British Library Publishing Division, 2014

3. Γελοιογραφικοί ή σατιρικοί χάρτες

Οι γελοιογραφικοί ή σατιρικοί χάρτες αποτελούν μια ιδιαίτερα, εξαιρετικά ευφάνταστη κατηγορία χαρτών: Πρόκειται για αναπαραστάσεις ακριβείς όσον αφορά το χαρτογραφικό υπόβαθρο, που απεικονίζουν διάφορες συμβολικές μορφές ανθρώπων ή ζώων μέσα στα όρια κάθε κράτους, προκειμένου να περιγράψουν σχέσεις και ισορροπίες μεταξύ των κρατών σε συγκεκριμένες ιστορικές περιόδους.

Οι γελοιογραφικοί χάρτες εντάσσονται σε μια παράδοση που έχει τις ρίζες της στη δεκαετία του 1330, όταν ο μοναχός από την Παβία της Ιταλίας [Opicinus de Canistris](#) σχολίαζε την ηθική κατάπτωση των ευρωπαϊκών βασιλείων σε έναν ανθρωπομορφικό χάρτη. Υπήρξαν ιδιαίτερα δημοφιλείς ως σχόλιο της επικαιρότητας στην Ευρώπη στις αρχές του 20ού αι. και συνεχίζουν να δημιουργούνται μέχρι τις μέρες μας. Πολύ δημοφιλείς επίσης υπήρξαν και οι ανάλογες γελοιογραφικές/σατιρικές απεικονίσεις κρατών σε [άτλαντες](#) που προορίζονται για τη διδασκαλία της Γεωγραφίας.

Ο χάρτης [Angling in troubled Waters. A Serio-comic map of Europe](#) του βρετανού διακεκριμένου καλλιτέχνη και αριστοτέχνη των γελοιογραφικών χαρτών Fred Rose (1899) είναι ένας από τους πιο χαρακτηριστικούς του είδους. Βάζοντας τα ευρωπαϊκά κράτη να ψαρεύουν με αγκίστρι, περιγράφει τις μεταξύ τους σχέσεις στα τέλη του 19^{ου} αι., τις επιδιώξεις και βλέψεις τους αλλά και την εσωτερική κατάσταση σε καθένα από αυτά. Σύμφωνα με το υπόμνημα του χάρτη, στη Γαλλία π.χ. η πολιτική και η στρατιωτική εξουσία παλεύουν ποιά θα κυριαρχήσει με αφορμή την περίφημη υπόθεση Dreyfus, με αποτέλεσμα να κινδυνεύουν να χάσουν και την ήδη κερδισμένη δύναμή τους, όπως υποδεικνύει το σπασμένο καλάμι του ψαρέματος. Στην ΝΑ Μεσόγειο, η Οθωμανική αυτοκρατορία παρουσιάζεται να ξυπνάει από τον ύπνο της και να αφουγκράζεται την ανησυχία των γειτόνων της στη Βαλκανική ενώ η μικρή Ελλάδα με τη μορφή του βασιλιά Γεωργίου Α΄ που μόλις έχει προσπαθήσει ανεπιτυχώς να πιάσει την αγκιστρωμένη στην Οθ. Αυτ/ρία Κρήτη, παρουσιάζεται να έχει τραυματίσει το χέρι της. Στην παράσταση κυριαρχεί η μορφή του Ρώσου τσάρου, με το ένα πόδι στην Ευρώπη και με το άλλο στην Ανατολή, αλλά και ο βρετανός «John Bull» που αγναντεύει τα καμώματα των γειτόνων του, ικανοποιημένος από τη δική του ψαριά.

Ο παιδικός γεωγραφικός Άτλας του W. Harvey, [Geographical Fun](#), Hodder and Stoughton, London 1868, δημιουργήθηκε κυρίως για να διασκεδάσει τους αναγνώστες. Οι χάρτες είναι δημιούργημα της δεκαπεντάχρονης L. Lancaster, η οποία τους είχε ζωγραφίσει για να διασκεδάσει τον άρρωστο αδερφό της! Κάθε χώρα του άτλαντα παρουσιάζεται ως μία μορφή ή ένα ζευγάρι, με στιχάκια που περιγράφουν τα στερεοτυπικά της χαρακτηριστικά, με μπόλικες δόσεις αυτοσαρκασμού και χιούμορ. Η Γαλλία για παράδειγμα εξάιρεται στους συνοδευτικούς στίχους για την ομορφιά, τις τέχνες και την κουζίνα της (*A hooked nose lady represents fair France / Empress of cooks, of fashions and the dance / Her flatt'ring glass declares that vict'ry, power, / Beauty, health, arts are her imperial*

dower), αλλά η απεικόνισή της δεν την κολακεύει ιδιαίτερα!

Διαλέξτε έναν γελοιογραφικό χάρτη, μελετήστε την ιστορική περίοδο στην οποία αναφέρεται και ζωντανέψτε τις μορφές – κράτη με τα ιδιαίτερά τους χαρακτηριστικά!

Μπορείτε να βρείτε γελοιογραφικούς χάρτες εδώ:

- [Wikimedia Commons, Category: Satirical Maps](#)
- [The Allard Pierson's image bank, Category: Karikaturen](#)
- [Geographical Fun in Library of Congress](#)

4. Κτήρια και μνημεία της Θεσσαλονίκης του 1917

Εντοπίστε πάνω στον χάρτη της Θεσσαλονίκης σημαντικά μνημεία. Δείτε με την βοήθεια του χάρτη που σημειώνει την πυρίκαυστο ζώνη αν τα μνημεία αυτά παραδόθηκαν στις φλόγες ή δεν επηρεάστηκαν από την καταστροφική πυρκαγιά. Χρησιμοποιήστε φωτογραφίες της Θεσσαλονίκης, εκείνης της εποχής, και με τη βοήθεια της επαυξημένης πραγματικότητας, ζωντανέψτε μνημεία και κτήρια και τοποθετήστε τα πάνω στον χάρτη. Μπορείτε να αναδείξετε κτήρια που δεν καταστράφηκαν όπως ο Λευκός Πύργος, ο Ναός της Αγίας Σοφίας και το Διοικητήριο, αλλά και κτήρια που καταστράφηκαν όπως το ξενοδοχείο Σπλέντιντ στην παραλιακή λεωφόρο, ο Ναός του Αγίου Δημητρίου και το Σαατλή Τζαμί.

Το ξενοδοχείο Σπλέντιντ πριν την πυρκαγιά. Πηγές: Ομάδες FB, [Παλιές Φωτογραφίες της Θεσσαλονίκης](#) και [Άγνωστη Θεσσαλονίκη](#).

Το ξενοδοχείο Splendid κατά τη διάρκεια και μετά την καταστροφική πυρκαγιά.

Πηγές: [Wikimedia](#) και Ομάδα FB: [Παλιές Φωτογραφίες της Θεσσαλονίκης](#)

Επιστολικά δελτάρια από το Αρχείο Καρτ Ποστάλ του Ιστορικού Αρχείου Μακεδονίας, Πηγή: Αρχαιομνήμων, Γενικά Αρχεία του Κράτους [εδώ](#) και [εδώ](#).

Στη φωτογραφία φαίνεται το εύρος της καταστροφής στην περιοχή του Ναού της Αγίας Σοφίας ο οποίος ωστόσο διασώθηκε. Πηγή [BNF-Gallica](#)

Αναζητήστε χάρτες και φωτογραφικό υλικό σε συλλογές και διαδικτυακές πηγές:

Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης (ΕΛΙΑ-ΜΙΕΤ)

Γενικά Αρχεία του Κράτους - Αρχαιομνήμων (ΓΑΚ)

Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας - Γενικά Αρχεία του Κράτους (ΓΑΚ-ΙΑΜ)

ΓΑΚ-ΙΑΜ-Αρχείο Χαρτογραφικής Κληρονομιάς, Ψηφιακή Χαρτοθήκη,

Κέντρο Ιστορίας Θεσσαλονίκης – Δήμος Θεσσαλονίκης (ΚΙΘ)

Travelogues, Με το βλέμμα των περιηγητών, Τόποι - Μνημεία – Άνθρωποι 15ος-20ός αι.

Bibliothèque Nationale de France – Digital Library Gallica

Wikimedia Commons

FB pages: Άγνωστη Θεσσαλονίκη | Παλιές Φωτογραφίες Θεσσ/νίκης | Ottoman Era Monuments of Greece

Euratlas | National Library of Scotland | Library of Congress